

Η συμβολή ενός συστήματος νοηματικής σε παιδιά με Βαρεία Νοητική Ανεπάρκεια

Κοτσιρή Κατερίνα, Λογοθεραπεύτρια

Ο Mittler αναφερόμενος στον λόγο θεωρεί ότι είναι η «άκρη του παγόβουνου», θέλοντας να πει ότι της δικής του εξέλιξης προηγείται η εξέλιξη πολλών άλλων ικανοτήτων. Για ένα φυσιολογικό παιδί, η απόκτηση της γλώσσας ακολουθεί ένα φυσικό και λογικό μονοπάτι που ξεκινάει από την απλή έκφραση των αναγκών του και φτάνει σε ένα πολύπλοκο και ολοκληρωμένο σύστημα επικοινωνίας, χρησιμοποιώντας και αφομοιώνοντας τη μάθηση, την ακουστική αντίληψη, το παιχνίδι και τις εκφραστικές του ικανότητες με ολοένα και μεγαλύτερο αποτέλεσμα.

Παρ' όλα αυτά τα παιδιά με Β.Ν.Α. δεν είναι μόνο καθυστερημένα στην ομιλία και τον λόγο, αλλά και σε εκείνες τις ικανότητες που τους είναι απαραίτητες για την εξέλιξή τους, γεγονός που δείχνει ότι η εξέλιξη της επικοινωνίας ενός παιδιού με Β.Ν.Α. θα είναι διαφορετική ενός φυσιολογικού παιδιού.

Η συμβολή ενός συστήματος νοημάτων στη γλώσσα και τη γενικότερη εξέλιξη των παιδιών με Β.Ν.Α. θα εξεταστεί κάτωθι. Το γλωσσικό επίπεδο αυτών των παιδιών σαφώς υστερεί σε σχέση με τους άλλους τομείς της εξέλιξής τους, όπως ο κινητικός, κοινωνικός, ο γνωστικός κ.λπ.

Η γλώσσα των παιδιών με Β.Ν.Α. σπάνια υπερβαίνει το επίπεδο των 4-5 ετών (Marshall 67, Mittler 74, Dood 76) γεγονός, το οποίο προϋποθέτει μία ανικανότητα στη σύλληψη των πιο αφηρημένων εννοιών της γλώσσας καθώς και αδυναμία αύξησης των γνωστικών ικανοτήτων π.χ. μονιμότητα αντικειμένου.

Όποια και να είναι η ισορροπία ή η σχέση μεταξύ της μονιμότητας αντικειμένου και γλώσσας, δραστηριότητες που θα βοηθούσαν το παιδί να αποκτήσει αυτήν την γλωσσική εδραίωση των βάσεων για την γλωσσική του εξέλιξη.

Είναι λοιπόν λογικό να θεωρήσουμε ότι καθώς η μονιμότητα του αντικειμένου είναι ένα οπτικό φαινόμενο ή λειτουργία όπως είναι και η πρόσληψη ενός νοήματος θα μπορούσε να υπάρχει ένας πιο κοντινός ή πιο βασικός δεσμός μεταξύ της μονιμότητας αντικειμέ-

νου και του συστήματος νοημάτων παρά μεταξύ αυτής και του προφορικού λόγου.

Αλλά εάν εισαχθεί ένα σύστημα νοημάτων, ο σκοπός του δεν θα είναι η αντικατάσταση του λόγου από τα νοήματα, αλλά η αύξηση του μέσω της χρήσης και βοήθειας των νοημάτων.

Αυτό βεβαίως δεν ισχύει σε περίπτωση που συνυπάρχει κώφωση με Β.Ν.Α. όπου η χρήση των νοημάτων θα χρησιμοποιηθεί ολοσχερώς σαν το μοναδικό μέσον επικοινωνίας.

Ο Kierman (1977) παρέθεσε τη γνώμη ότι η εκπαίδευση με νοήματα διευκολύνει την απόκτηση των προσλαμβανόμενων λέξεων που αφορούν συσχετίσεις λόγω του ζευγαρώματος των νοημάτων με το αντικείμενο και το όνομά του.

Ο Linville (1977) σε σχετική μελέτη του έδειξε σημαντική αύξηση του λεξιλογίου και βελτίωση κατανόησης σε αντίστοιχη χρήση νοημάτων.

Επιβεβαιώνοντας τα ανωτέρω ο Pontlan παρέθεσε την άποψη ότι τα νοήματα διευκολύνουν τόσο τις δεκτικές όσο και τις εκφραστικές συσχετίσεις των λέξεων με τα αντίστοιχα αντικείμενα.

Αποδείξεις δόθηκαν επίσης από τον Corr (1975) για την μεγάλη σημασία του οπτικού ερεθίσματος για την μνημονική ανάκληση.

Ότι τα νοήματα βοηθούν την μνήμη το βλέπουμε επίσης από το γεγονός ότι χρησιμοποιώντας πολλαπλές μεθόδους έχει ως αποτέλεσμα την βελτιωμένη απόδοση των παιδιών με Β.Ν.Α. σε ασκήσεις μνήμης. Έτσι, η γνωστική διαδικασία βοηθείται πιο μόνη από τα νοήματα παρά από τον λόγο.

Ένας άλλος τομέας όπου τα παιδιά με Β.Ν.Α. έχουν αδυναμία είναι η διάρκεια προσοχής τους. Η διάρκεια συγκέντρωσης των παιδιών αυτών είναι πολύ περιορισμένη.

Σχετικές μελέτες έδειξαν ότι χρησιμοποιώντας νοήματα σε μωρά από την ηλικία των 10 εβδομάδων έχει ως αποτέλεσμα την εστίαση της προσοχής των μωρών και την βελτίωση και αύξηση της οπτικής επαφής μεταξύ της μητέρας και του παιδιού.

Με αυτόν τον τρόπο το βλέμμα του παιδιού γίνεται κατευθυνόμενο και αποκτά νόημα, καθώς και παράλληλα τους προσφέρουν μία δυνατότητα φυσικής εστίασης για κινητική δραστηριότητα.

Το επίπεδο ελέγχου του λεπτού και αδρού συντομιισμού τους είναι επίσης χαμηλό. Μέσω των νοημάτων του δίνεται μια κιναισθητική συνειδητοποίηση του σώματος του ιδιαίτερα όσον αφορά τα χέρια τους, τα μπράτσα, τα δάκτυλα και το πρόσωπο με αποτέλεσμα την βελτίωση του σωματικού τους ελέγχου.

Η χαμηλή ικανότητα γενίκευσης των παιδιών με B.N.A. (Ryan '73) μπορεί επίσης να εξελιχθεί με την χρήση των νοημάτων.

Με αυτόν τον τρόπο, ό,τι μαθαίνει το παιδί με B.N.A. δεν εφαρμόζεται μόνο στο περιεχόμενο και στην κατάσταση που το μαθαίνει αλλά επίσης και στα αντικείμενα μέσω των οποίων πραγματοποιείται η εκμάθηση.

Με τον ίδιο τρόπο η χρήση ενός συστήματος νοημάτων μπορεί να βοηθήσει στη γενίκευση της ικανότητας επικοινωνίας προς το περιβάλλον και τους ανθρώπους έξω από τον θεραπευτικό χώρο (Bonvillian, Nelson, Rhyme).

Μέσω της αυξημένης προσοχής και πιο εξελιγμένης οπτικής επικοινωνίας το παιδί αναπτύσσει ικανότητα ακρόασης και συμμετοχής και έτσι επικοινωνεί πιο εύκολα με άλλους ανθρώπους.

Και μέσω της επιτυχημένης επικοινωνίας το άτομο νοιώθει μεγαλύτερη ασφάλεια, γεγονός το οποίο θα έχει ένα σημαντικό αποτέλεσμα στην αύξηση της απόδοσής του σε άλλους τομείς.

Τα παιδιά με B.N.A. έχουν σε τέτοιο βαθμό έλλειψη εμπιστοσύνης στον εαυτό τους, που συνήθως αποδίδουν πολύ χαμηλότερα από το πραγματικό τους δυναμικό.

Στη συνέχεια, η επιτυχία θα προμηθεύσει ένα αυξημένο κίνητρο για εκμάθηση. Η ικανότητα να κοινοποιούν τις καθημερινές τους ανάγκες, αισθήματα κ.λπ. θα έχει ως αποτέλεσμα να έχουν μεγαλύτερη εκτίμηση για τον εαυτό τους και να μειωθεί η σύγχυση και ο φόβος που νοιώθουν.

Ένας άλλος τομέας όπου τα παιδιά με B.N.A. υστερούν είναι η μειωμένη ικανότητα ακουστικής διαφοροποίησης. Αυτό εμφανίζεται σε μεγάλο ποσοστό στα παιδιά με σύνδρομο Down.

Πολλά από αυτά τα παιδιά έχουν έναν σημαντικό βαθμό βαρηκοΐας. Φυσικά, αυτό προκαλεί σύγχυση στο παιδί και ως ακροατή καθώς και μειωμένη διάκριση προσοχής.

Επίσης, ως ομιλητής έχει κακή άρθρωση με αναπόφευκτο αποτέλεσμα την κακή επικοινωνία ή τις λαν-

θασμένες απαντήσεις εκ μέρους του ακροατή (Evans, 1977). Η ίδια αυτή κατηγορία των παιδιών έχει εξίσου χαμηλό επίπεδο οπτικής διαφοροποίησης που συμβάλλει στην μείωση της κατανόησης του λόγου.

Συμπεραίνοντας, λέμε ότι τα νοήματα βοηθούν όλα αυτά τα προβλήματα διαφοροποίησης παρέχοντας ένα οπτικά ευδιάκριτο σύστημα.

Αποδείξεις που δίνονται από τους Bavillian, Nelson και Rhyme, (1981), λένε ότι επειδή το οπτικο-κιναισθητικό σύστημα στα αυτιστικά παιδιά είναι σχετικά σε καλή κατάσταση, παίρνουν οπτική επανοτροφοδότηση από τα ίδια τους τα νοήματα που μπορεί να γίνονται ή να σταματώνται κατά βούληση.

Ο Nevill '77, ο Baltson και ο Markovitz '74 θεωρούν πολύ σημαντικό αυτό το επιχείρημα καθώς είναι της άποψης ότι τα αυτιστικά παιδιά επεξεργάζονται τα νοήματα σε διαφορετική θέση στον εγκέφαλο.

Ο Brown '77 δηλώνει ότι όχι μόνο οι γλώσσες νοηματικής/ή τα συστήματα νοημάτων είναι πιο εύκολα να μαθευτούν από ότι ο προφορικός λόγος, αλλά ότι το πρώτο βήμα της γλωσσικής εκμάθησης είναι πιο εύκολο μέσω των νοημάτων παρά μέσω των λέξεων.

Αυτό εφαρμόζεται τόσο στην κωδικοποίηση όσο και την αποκωδικοποίηση. Το απέδωσε πιο πολύ στο γεγονός ότι τα πρώτα νοήματα που μαθαίνονται είναι κυρίως απεικονίσεις και μοιάζουν με την πράξη ή το αντικείμενο, το οποίο είναι το σημείο αναφοράς.

Επιπλέον, ο Kohl 1980, απέδειξε ότι δεν υπάρχει σημαντική διαφορά στον βαθμό επιτυχίας πρόσληψης ανάμεσα στα απεικονιστικά και στα μη απεικονιστικά νοήματα.

Ο Bavillian και ο Nelson (1977) επιχειρηματολογούν ότι πιο σημαντικοί για την επιτυχία πρόσληψης νοημάτων είναι άλλοι παράγοντες και όχι τόσο η απεικόνιση, δηλαδή η οπτική και κινητική πλευρά των νοημάτων.

Και οι δύο αντικρούουν τον ισχυρισμό του Brown ότι τα απεικονιστικά νοήματα διευκολύνουν τη μάθηση στα αρχικά στάδια περισσότερο από ότι ο προφορικός λόγος.

Τα άτομα με B.N.A. εξαιτίας της χαμηλής δυνατότητας επικοινωνίας και υποανάπτυκτων ικανοτήτων τους, συχνά είναι σχεδόν παθητικά στην μάθησή τους. Συνήθως τα μηνύματα που λαβαίνουν είναι σε προστακτική μορφή και οι ανάγκες τους καλύπτονται χωρίς να τις ζητήσουν ή να έχουν να διαλέξουν.

Τα συστήματα νοημάτων τους επιτρέπουν να είναι ενεργητικά στη μάθηση (Mittler) κάτι που σύμφωνα με τον Piaget αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση

για την γνωστική ανάπτυξη, η οποία ενθαρρύνει τις επιλογές, την ικανότητα απόρριψης και αναζήτησης καθώς και τη συμμετοχή σε κοινές εμπειρίες με άλλα άτομα.

Επίσης, ενθαρρύνει την απόκτηση γνώσης, δημιουργικότητας και χιούμορ. Όσον αφορά το τελευταίο, είναι απαραίτητο σε κάθε γλώσσα (λεκτική ή κινηματική (νοηματική) –ο όρος κινηματική γλώσσα είναι από την μελέτη του Dr Παπασταύρου, 1993, «Περί της Κινηματικής Γλώσσας») και εδώ η απεικόνιση παίζει έναν σπουδαίο ρόλο.

Ο Dever '72, καθώς επίσης και ο Schalter '80 σημειώνουν ότι τα παιδιά με B.N.A. δεν μαθαίνουν συμπτωματικά, δηλαδή δεν μαθαίνουν μέσω των εμπειριών τους όπως συμβαίνει στα άτομα με φυσιολογική νοημοσύνη.

Κατά συνέπεια, άπτεται πιο πολύ των αναγκών τους μια οργανωμένη μέθοδος διδασκαλίας. Στο εξωτερικό το σύστημα νοημάτων που χρησιμοποιείται κυρίως είναι το Makaton.

Είναι απαραίτητο ένα μη λεκτικό σύστημα επικοινωνίας όπως π.χ. το Makaton να συμπεριληφθεί στις ανάγκες της καθημερινής ζωής (Armfield). Η επιτυχία με την οποία υιοθετείται εξαρτάται σε μεγά-

λο βαθμό από την συμμετοχή των γονέων. Από την εισαγωγή ενός μη λεκτικού συστήματος νοημάτων επιτυγχάνονται αμοιβαία οφέλη στην οικογένεια.

Οι γονείς θα πρέπει να ευαισθητοποιηθούν πάνω στο θέμα και να γίνουν πιο θετικοί και ενεργητικοί συμμετέχοντας στην πρόοδο του παιδιού τους.

Συγχρόνως, το παιδί με B.N.A. θα μπορεί να έχει περισσότερες προσλαμβάνουσες, να αυξηθεί η κατανόησή του και έτσι να αντιμετωπίζεται σαν άτομο με προσωπικότητα.

Η μελέτη αυτή μας έδειξε εν συντομία ότι τα νοήματα είναι πολύ χρήσιμα για τα παιδιά με B.N.A.

Παρέχουν μια εσωτερική γλώσσα βοηθώντας τα να εξηγήσουν τον κόσμο τους μέσω της κατανόησης, της σκέψης, των ικανοτήτων γενίκευσης, της μείωσης της σύγχυσης και του φόβου, αύξησης της διάρκειας προσήλωσης, αύξησης ικανότητας ακουστικής διαφοροποίησης, μείωσης της ανασφάλειας, αύξησης της αυτοεκτίμησης, έχοντας ως αποτέλεσμα τεράστια προσωπικά οφέλη, όπως η έκφραση των αναγκών τους και σκέψεώς τους.

Με αυτόν τον τρόπο μπορούν όλο και περισσότερο να απολαμβάνουν την χαρά της επικοινωνίας με τον συνάνθρωπο.